

Adalékok a magyar philosophia történetéhez

Sípos Pál három ismeretlen levele Kazinczy Ferenchez

A tizennyolcadik század fordulójának egyik kiváló magyar tudósa, matematikusa és filozófusa, Sípos Pál, még mind e mai napig nem nyerte el az őt megillető méltó helyet tudományosságunk történetében. Matematikai munkásságát nagy szakértelemmel ismertette ugyan Woyciechowsky (Jelitai) József,¹ Kazinczyval és másokkal folytatott levelezésének nagyrésze is napvilágot látott már, halotti beszédei és költeményei még annak idején megjelentek, sőt néhány versét újabban is közölték. E sokoldalú és nagy tudományú férfiú filozófiai munkássága azonban merőben ismeretlen: csak néhány munkájának címét ismerjük s ezekről valami kevés, de igen kedvező méltatást, amit itt-ott összeszedhetünk Kazinczynak hozzá írott leveleiből. Ez elhanyagoltságnak oka talán az volt, hogy filozófiai művei nem jelentek meg nyomtatásban s kéziratok mind ez ideig lappangtak; de kevés is az érdeklődés filozófiai irodalmunk iránt. Kazinczy és mások hatalmas lelkesedése, mellyel annak idején Sípos kéziratait olvasták, elég ok arra, hogy foglalkozzunk velük. Remélhető, hogy két nagyobb filozófiai munkája, a *Vorläufige Betrachtungen über die Philosophie* és a *Discursiones philosophicae e lucubrationibus hybernis*, nemsokára megérheti megjelenését, melyre oly sokáig várt s melyre már Kazinczy és Rummy Károly is előkészítette, sőt amelynek ügyében Döbrentei is szorgoskodott. Hogy akkor nem láthatnak napvilágot, annak minden valószínűség szerint az volt az oka, hogy a cenzura akadékoskodott és Sípos korai halála után barátjainak minden jó szándéka mellett abban maradt az ügy.

Az alábbiakban Síposnak három, Kazinczyhoz írott levelet közöljük, melyek a filozófus két, fent idézett munkájára vonatkoznak. Az első számú levél tudósítja Kazinczyt a németnyelvű munka készülésétől és jelzi, hogy annak egyik

¹ Sípos Pál élete és matematikai munkássága. Budapest, 1932. Athenaeum. Közlemények a debreceni Tudományegyetem matematikai szemináriumából. Szerk. Dávid Lajos. VI. f.

fejezetét mellékelten küldi.² A második levél a Nemzeti Múzeum levéltárának katalógusában úgy szerepel ugyan, mintha azt *Ponori Thewrewk József*hez címezte volna Sípos de tartalmának szoros összefüggése az előbbivel és más, *Kazinczy*hoz írott és már kiadott leveleivel³ azt bizonyítja, hogy ezt is *Kazinczynak* szánta. A harmadik levél Sípos latin nyelvű főművének, a *Discursiones*-nek kiadásáról szól és néhány érdekes megjegyzést tesz az akkori idők Kant és az idealizmus körüli vitáira. Tiszta képet alkothatunk belőle Sípos nemes egyéniségéről.

A levelek szövege tehát a következő:

1.

Nagy Erdemü Barátom!⁴

Nézd el mit csináltál egy nékem írt Rendeddel? Én valami trigonometriai calculussal bajlódtam volna a télen — te ki vetted a' Krétát a' kezemből és egészen másra fordítottad a kedvem. Imhol van — Ein prosaisches Gedicht: An die Freiheit. Készülőbe van más is An die Glückseligkeit.⁵ Kerültem a mennyibe lehetett, hogy didacticus ne (!) legyek benne, még is a' dolgot ki meríttsem, nékem úgy tetszik hogy az utobbikot legalább el találtam — de te fogod eztis az elsőbikkal együtt meg ítélni. Nem soká küldöm a Glückseligkeitot is utánna. Szeress — mert szeretlek

Sípos pm.

Tordos, 29a Jan. 1812.

² Az egész munka megvan az Akadémia kéziratárában Egyház és Bölcsélet 4 réti 5 szám jelzet alatt. Eredeti kézirat. A szóbanforgó fejezet címe: An die Freiheit. Az egész munka címe: Vorläufige (Rumy Károly javítása szerint Propaedeutische) Betrachtungen über die Philosophie.

³ Kazinczy levelezése. Kiadta Váczy János. Sípos Pál levelei Kazinczyhoz. Lásd a következő leveleket: 1. Sárospatak, 1809. X. 16. 7. kötet, 159. l. 2. Sárospatak, 1810. I. 5. 7. kötet 196. l. 3. 1812. II. 19. 9. kötet 291. l.

⁴ Eredetije az Akadémia kéziratárában Egyh. és Bölcs. 4. r. 5. sz. jelzet alatt, An die Freiheit c. eredeti kézirat mellé csatolva. A kézirat Sípos munkájának X. fejezete. A levelet Woyciechowsky József jegyzete nyomán találtam meg.

⁵ Megvan az Akadémia levéltárában Síposnak Kazinczyhoz írott levelei között M. Irod. Lev. 4. r. 31. sz. jelzett alatt, Közölte Váczy János: l. m.

2.

Tordos. 15. Febr. 812.

Tisztelt Barátom!⁶

Nem úgy járok é, mint a Horatius (?) Cantorai? (?) — Injussi magnam disistant (?) mert noha Te megtoltál (ceruzával: unszoltál) egyszer, de már én nem szünök meg.

Jegyezd meg a' miket küldök, hogy tudjam nem veszett é el vagy egy a postán. A Stoicismus⁷ után küldöttem

1. An die Freiheit

2. An die Glückseligkeit

Most küldök mást

Über die Schönheit.⁸

A mi ezután következik leszsz Über die Moralität.⁹

Nékem kedves idő töltést tsináltál — gyengeség é benem, vagy mi? Ugy tettzik ösztönül áll a te képed előttem, mert tsak *in vago* nem tudom tsinálnám é a' mit most örömet tselekszem. Nb. *Én a Németbe ottan ottan hibát ejtek*, s azután veszem észre — mint a Glückseligkeitban (der) die geheime Triebfeder — Te az olvasás közbe jobbitsd meg a hibákat, és nézd úgy, mint a dolgon kívül eső dolgot. Én egy levelet se kapok S. Patakról, pedig a paquetomnak meg kellett menni, a mint hogy az abbazárt levelem neked megment. Tisztelő barátod

Sipos.

3.

Tordos, 10 Maji 814.

Édes Hiv Barátom!

14dik Apr. irt leveled¹⁰ dátumabol vetem fel, hogy a Discursiok eleibe téjendő levelem¹¹ még akkor nem vehetted.

⁶ Eredetije a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában Sipos Pál levele Ponori Thewrewk Józsefhez cím alatt.

⁷ Sipos idézett németnyelvű munkájának hetedik fejezete. Teljes címe: Über den Stoicismus — im Gegensatz der Religiösen Philosophie. Eredeti kézirat az Akadémia kézirattárában Egyh. és Böles. 4r. 5. sz. jelzet alatt.

⁸ A fennt idézett németnyelvű munka XVI. fejezete.

⁹ A fennt idézett németnyelvű munka XI. fejezete.

¹⁰ Ez a levél ismeretlen.

¹¹ Paulus Sipos Francisco Kazinczy S. D. Eredetije az Akadémia levéltárában M. Irod. Lev. 4. r. 31. sz. jelzet alatt, Közölte: Váczy János: I. m. 11. k. 319. l.

A posta járásából úgy látom hogy levelezésünk 6 hét alatt circulál egyszer.

Leg érzékenyebb illetődést vettem abbol, a' mit a' Debreczeni utból következett nyavaljádról irtál, — pedig hogy jobban vagy már!

Irod innep harmadnapi Vendégidet és az ott folytatott itéleteket. Kézy Prof. velem egy itéleten volt; én is úgy hiszem hogy a fenn forgott deákság nem Cicerói — 's ha tett-zik, épen nem: tsak az a' különbség köztünk, hogy én magamról tészem az itéletet: ő pedig én rólam... de még is, miért épen nem Cicerói?¹² Contrasztya lesz hát talám annak? A' festök a' napot, holdat előnkbe ábrázolják; mi reá esmérünk a' festett napra — noha nem süti ki szemünket. Mi kell hát? magát Cicerot kell hát szorol szora ki irni, hogy a' finynyás Criticus rá esmérjen. — Te vallod hogy reá esmérsz: de Te még ennél is többet; ő pedig még ennyit se. Ez ugyantsak mind el mehet: de Prof. Kézy a' Discursiok philosophiai értékéről is itéletet tett, — ezen csudálkoznom kell, mert úgy tudom, nem Fachja. Prof. Rozgonyit miért hozzam elő, a' ki még a' keresztfa alatt is bizonyosan azok közé állott volna, a kik kiáltották — Feszítsd meg! Feszítsd meg!

Azt nem tudom találkozik e Censor, a' ki Discursioimat nyomtatásra menni engedje: de tudom azt, hogy a Porkoláb felett mondott oratziomat sem engedték meg a' Pataki subdelegalt Censorok; hanem az öreg Superintendenshez kellett küldenem, a' ki reá irta *Bátrann ki nyomtattathatik*. Ugyancsak arra az esetre is, ha a' ki nyomtatás el maradna, Te bened én egy Publicumot nyertem meg: Te magad irod, hogy győző ereje volt rád nézve, nekem ez elég s nem kell több. Már előre képzelem örömemet, midőn látni fogom ez utánni írásidból az idealismust még elevenebben pislogni. A' világosság a' te tolladrol foljon a' Publicumra; és utat csinál magának.

Ha esmérné K. Pr. miljen kész (?) resignatioju emberrel vagyom dolga, meg hökkenne. Szerettem gondolatodat

¹² Erre vonatkozólag lásd Kazinczy levelét Gr. Dessewffy Józsefhez, Széphalom, 1814. III. 7. (Váczy: I. m. 11. k. 263. L.) Többek között így ír Kazinczy: „Én Szent Mihályba le fogok holmit vinni a mit gyönyörrel láthatsz. Ilyen egy nyomtatás alá készített munkácskám e cím alatt: *Discursiones philosophicae e lucubrationibus hybernis Pauli Sipos MDCCCXIII.* — Mintegy három ív lesz nyomtatásban. — A Criticizmusi Philosophia Cicerói deáksággal és lélekkel van benne előadva. Ezt fel felsikoltozások közt fogjuk olvasni. Én nem tudok képzelni semmit a mi szebb volna. Cicerói Behandlung és nyelv, s a Critica Philosophia tárgyai igen tisztán adattatnak elő benne.“ Ezen kívül lásd még Kazinczy levelét Síposnak, Széph. 1814. V. 22; Kis Jánosnak, Széph. 1814. III. 8; Kölcsey Ferencnek, Széph. 1914. III. 16. stb.

hogy a' Moreau közlését el mellőzted; a' discursiok közlése következtetését is előre meg tudtam volna írni: de bizonyos okokból nem akartam — esmérni kell az embert — de suo detractum putat, quid quid accessit alieno — értsd utánna.

Leveledben látok egy Citatiót a' Discursioimból. Tolle visum, ubi erunt colores? ez nálam így van — an uspiam colores. Ez kétségesnek látszik előttem jo e vagy nem; ki potlást kíván. p. o. tolle visum: quero an uspiam colores? de nékem így nem tetszik, tehát a többit is az előbbi módon kell igazítani. p. o. Tolle auditum: ubi clangor? Tolle sensus omnes, ubi mundus existet?

Noha a' discursiok vége felé is, találsz oljat a' mi a' Philosophiat hozzá engeszteli a' keresztény vallás tudományához, a' hol osztán így concludalok — Quodsi haec neminem offendant. etc. a' mi olyas, jó lenne meg különböztetni — nem dülös — hanem ritkított betűkkel. Azonban egy Praefatiót is irtam eleibe. A' mely kérdéseket meg újítasz a' Vignettek-ről, azokra feletem már. — A Barsai iconjára nézve gondom lesz kívánságodat minél hamarébb teljesíteni. —

Mibe vagyon a' márvány tábla készítése dolga?

— Légy egészségben —¹³

A M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Philosophiai Intézetéből.

Közli:

Makkai Ernő.

¹³ A levél eredetije az Akadémia kéziratárában Egyh. és Bölcs. 4. r. 5. sz. jelzet alatt. Sípos vallásfilozófiai munkájának, a Discursionek-nek két elkészült fejezetével egyetemben küldte el Kazinczynak.